

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей О.О. Сучасна українська ергонімів: власні назви підприємств Закарпаття / О.О. Белей. – Ужгород, 1999. – 111 с.
2. Кутуза Н.В. Фактор оцінки в процесах відтеонімної ергонімичної номінації / Н.В. Кутуза // Записки з ономастики. – Вип.3. – Одеса: Астропринт, 1999. – С. 82-88.
3. Лесовець Н.М. Мотиваційні ознаки номінації ергонімів м. Луганська / Н.М. Лесовець // Східнослов'янська філологія: Зб. наук. пр. – Вип. 8. Мовознавство. – Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2006. – С. 136 – 144.
4. Соколова Л.Н. Типи мотивованості ергонімів (на матеріалі ергонімів м. Києва) / Л.Н. Соколова. – Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 65-69.
5. Цілина М.М. Структурно-семантичні моделі назв приватних підприємств м. Києва / М.М.Цілина // Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – С. 160 – 166.
6. Шестакова С.О. Лексико-семантичні інновації в системі української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С.О. Шестакова. – Харків, 2002. – 20 с.

УДК [811.133.1+811.134.2]’37’367.625’276.6:34

Вікторова Л.В.
(Київ, Україна)

ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ ФРАНЦУЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ РУМУНСЬКІЙ МОВІ

У статті аналізуються юридичні терміни французького походження в румунській мові. Досліджуються екстра- та інтралінгвальні чинники впливу на формування юридичної термінології.

Ключові слова: термін, термінологія, способи термінотворення, юридичні терміни, слова французького походження в румунській мові, неологізми, запозиччення.

В статье анализируются юридические термины французского происхождения в румынском языке. Исследуются экстра- и интралингвальные причины формирования юридической терминологии.

Ключевые слова: термин, терминология, способы образования терминов, юридические термины, слова французского происхождения в румынском языке, неологизм, заимствования.

In the article the legal terms of the French origin and factors that influence the formation of legal terminology are analysed in the Romanian language.

Key words: term, terminology, means of term formation, legal terms, words of French origin in the Romanian language, neologism, loanwords.

У сучасній лінгвістиці мову розглядають як складну динамічну систему, яка знаходиться в постійному русі, удосконалюється, має своє минуле, сьогодення і майбутнє. Розвиток мови значною мірою зумовлений розвитком її словотвірної системи, становленням нових словотвірних моделей, зміною наявних, збільшенням або зменшенням їхньої продуктивності та багатьма іншими чинниками словотвірного процесу. Процес утворення нових слів та термінів віддзеркалює в мові потреби суспільства у вираженні нових понять, які є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо.

Інтенсивні трансформаційні процеси кінця ХХ – початку ХХІ ст. у Центрально-Східній Європі, безпосереднє сусідство Румунії з європейськими державами та намагання наблизитися до єдиної європейської системи права вимагають відповідних змін у системі чинного законодавства і в регулюванні правових відносин. Відкрита політика Румунії сприяє поглибленню культурних, наукових, економічних, політичних та інших зв'язків. Оскільки всі сфери суспільного життя регулює право, юридична мова (або правнича), яка їх обслуговує, набуває великого значення.

Юридична підмова є особливою формою існування мови, що має професійну спрямованість. Її найбільш рухомих компонентом є лексична підсистема, що має польовий характер, тобто її структура організована за принципом поля, в якому є центр із його ядром (термінологія) і периферія (субстандартна лексика). Юридична лексика є сукупністю мовних одиниць, що поєднуються спільним змістом і відображають понятійну, предметну та функціональну схожість явищ, які вони позначають.

Термінологія є найбільш динамічним складником лексичної системи мови, що характеризується постійним розвитком та неологізацією, важливим чинником якої, поряд із дією внутрішньомовних тенденцій, є лексичний вплив інших мов. Сучасний етап розвитку румунської юридичної термінології, як і терміносистем багатьох європейських мов, характеризується стрімким збільшенням кількості іншомовних запозичень.

Метою статті є вивчити проблеми освоєння й унормування запозичень з французької мови в румунській правничій термінології; вплив французької термінології на розвиток румунської правничої терміносистеми, формування якої в рамках єдиної європейської правової системи зумовлюється інтеграційними процесами у світовій спільноті та інтернаціоналізацією національного права. Предметом дослідження є румунські юридичні терміни французького походження, об'єктом – екстралінгвальні та внутрішньомовні причин появи цих запозичень та особливості, що відбулися з французькими термінами при адаптації в румунській мові. Матеріалом дослідження слугують юридичні терміни, отримані шляхом суцільної вибірки і зафіксовані лексикографічними джерелами – словниками юридичної термінології

Різні аспекти перекладу, походження, історії румунської мови розглядалися у дослідженнях вітчизняних учених С. Лучканіна [17], С. Семчинського [8, 9], Н. Стратановської [18]. Фундаментальним джерелом з історії румунської мови є двотомне академічне видання «Istoria limbii romane» [15, 16]. Аналізуючи походження термінів в румунській мові, використовували на словник: «Dicționar general al limbii română» [13]. Франкомовні запозичення як ціла термінологічна група в правничій термінології в румунській мові не досліджувались і дана робота є першою спробою висвітлити це питання.

Відсутність узагальненого комплексного дослідження франкомовних запозичених термінів, а також потреба системного опису та унормування терміносистеми права румунської мови, одним із важливих складників формування якої на сучасному етапі є франкомовні запозичення, визначають актуальність дослідження.

Концептуальним піддрунтям дослідження термінології стали праці В. Даниленко, А. Д'якова, Т. Кияка, А. Крижанівської, Т. Панько, О. Покровської, О. Реформатського, Л. Симоненко, О. Суперанської та ін. Зазначимо, що в сучасній науці не існує однозначного тлумачення сутності поняття “терміна”. Численні автори трактують це поняття по-своєму, хоча, звісно, суттєвих розбіжностей між ними не існує. Терміни визначаються таким чином: “це слова або словосполучення, які вживаються в спеціальній сфері мовлення і створюються для точного вираження спеціальних предметів, понять, явищ, ознак, дій” [7; 12, с.77; 4, с.35], “це слова або словосполучення, що мають професійне значення, відображають та формують професійне поняття та застосовується в процесі (і для) пізнання, засвоєння деякого кола об’єктів та відношень між ними – під кутом зору певної професії” [1, с.4; 14, с.43]. Проаналізувавши погляди мовознавців на термін та його ознаки, виділяємо такі ознаки термінологічних одиниць (за Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк) [6, с.146; 11]: однозначність; точність; наявність дефініції; стильова маркованість; відсутність емоційного забарвлення, стилістична нейтральність; обмеженість у вживанні (сферою вживання професійних термінів є наукове й фахове мовлення); системність (утворюючи систему родовидових відношень професійних термінів (професійну термінологію), що входить до термінологічної системи української мови); зручність у вимові, стислість; відсутність синонімів та омонімів у межах однієї терміносистеми.

Термінологію правничої мови розуміємо як специфічну систему (терміносистему) у складі лексичної системи літературної румунської мови, а *термін* – як мовну одиницю (слово або словосполучення) спеціальної сфери вживання, яка є словесним позначенням наукового поняття, має закріплене дефініцією термінологічне значення, що є семантичною основою відповідного поняття і реалізується в межах певного термінологічного поля. Грунтуючись на такому розумінні терміна, до складу правничої термінології в дослідженні відносимо слова та словосполучення, які позначають поняття сфери законодавства, юридичної науки та практики, мають у термінологічному полі “право” відповідну дефініцію, якою визначається їх місце в системі.

Вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень із юридичної термінології (Ю. Зайцева, І. Кочан, І. Ксенко, О. Павліченко, Т. Панько, Н. Симоненко, О. Шмошкіна та інших) дають підстави стверджувати, що точність і ясність юридичних формулювань, їх адекватне мовне втілення, правильне й одноманітне вживання правової термінології багато в чому визначають ефективність законодавства, сприяючи повноцінному захисту прав окремих громадян, юридичних осіб, суспільства і держави. Мова права – одна з професійних мов, що виникли на основі літературної національної мови (поряд з мовами медицини, техніки, мистецтва тощо). Вона містить у собі низку відносно самостійних видів: мову законодавства і підзаконних правових актів, мову юридичної практики, мову юридичної науки і юридичної освіти, мову юридичної журналістики та ін. Крім того, предметна специфіка галузей права визначає додаткові особливості кожної з цих підмов, які у свою чергу також підрозділяються на декілька видів – мови цивільного, кримінального, міжнародного права тощо, мови відповідних видів судочинства і та ін.

Правнична термінологія еволюціонує з розвитком держави, адже зі змінами державного устрою тісно пов'язані зміни в суспільних відносинах, що регулюються правом. Протягом останнього десятиліття правова система Румунії активно реформується під впливом правничої науки розвинутих правових держав, право поширюється на сфери суспільних відносин, які раніше не регулювалися законодавством нашої країни. Процес розширення понятійного апарату багатьох галузей права супроводжується активізацією запозичення іншомовних термінологічних одиниць.

Розвиток правничої терміносистеми тісно пов'язаний із формуванням румунської термінології взагалі, тому термінології права притаманні тенденції, що характеризують становлення загальнонаціональної термінології. Це стосується і вирішення проблеми доцільності використання в ній іншомовних елементів. Унаслідок активного застосування національного критерію нормативності терміна при унормуванні правничої термінології, проблема нормалізації запозичень переміщується з вивчення суто лінгвістичних аспектів питання запозичення на розгляд його соціолінгвістичних аспектів. Отже, аналітичний підхід до вивчення та оцінки мовних явищ є ефективнішим за імперативний, оскільки головну роль у нормалізації процесу запозичення повинні відігравати мовні чинники. Дійсно, значна частина термінів румунської мови запозичені з французької мови. Аналіз запозичених у французьку мову термінів засвідчує, що найширше репрезентованими серед запозичень у юридичній термінології румунської мови є кальки та гібридні новоутворення: 1) асимільовані у румунській мові за фонетичним принципом: їхня вимова в мові-донорі є дуже наближеною до фонетичного складу мови реципієнта (без суттєвих змін фонетичної, графічної або граматичної форм та асимільовані запозичення, що підлягли фонетичним або графічним трансформаціям); 2) гібридні запозичення, асимільовані у румунській мові за морфологічним принципом: французькі афікси шляхом приєднання до етимону, інтегрували таким чином запозичення до системи мови реципієнта.

Як відомо, французька мова є однією з офіційних мов багатьох міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Міжнародного Суду, Всесвітньої конфедерації праці та ін.). Під егідою Франції функціонують міжнародні організації, діяльність яких спрямована на розповсюдження французької мови та культур: Conseil International de la langue française, Association des universités partiellement ou entierement de la langue française, Agence de cooperation culturelle et technique.

Помітним є вплив французької термінології на розвиток румунської правничої терміносистеми, формування якої в рамках єдиної європейської правової системи зумовлюється інтеграційними процесами у світовій спільноті та інтернаціоналізацією національного права. Цим пояснюється особливий інтерес до проблеми запозичень з французької мови, їх освоєння й унормування в румунській правничій термінології. Румунські науковці стверджують, що французька правова система відіграє вирішальну роль в поповненні юридичного словника румунської мови. Вчені підрахували, що 71,28 % термінів – французького походження: «influența sistemului juridic francez a avut și continuă să aibă un rol decisiv asupra înnoirii și actualizării vocabularului din domeniul dreptului romanesc, prin contribuția a trei factori importanți: a) latinitatea: originea latină comună a celor două idiomuri și înrudirea lor lingvistică; b) comunitatea structurală dintre cele două sisteme: sistemul juridic romanesc fundamentat pe sistemul juridic francez; c) prestigiul la nivelul conceptual al sistemului

juridic francez actual versus vid conceptual și lexical in definirea raporturilor dintre conceptele și realitățile reprezentate de acestea in terminologia juridică romană» [19]. Проаналізувавши 5000 термінів і описавши їх семантику в своєму дослідженні «Mic dicționar juridic» професор філології Vladimir Hanga зазначає, що лише невелика частина запозичина з інших мов: італійської (scadență, cambie, gir, girant, giratar); німецької (cameralism, faliment); грецької (canon, folosință, ipotecă); польської (arendă, jaf); англійської (know-how, leasing, lock out, marketing); російської (huligan, imbogățire, invinuit, mită, netemeinicie, parat, plată, porpire) [19]. Унаслідок мовних контактів у лексико-семантичній системі румунської мови з'являються запозичення, серед яких слід виділяти позитивні лінгвоодиниці (кальки), що не порушують структурних можливостей мови. При калькуванні копіюється структура чи внутрішня форма з адаптованим перекладом її компонентів. існують різні погляди мовознавців на калькування як спосіб поповнення лексичного складу мови. Одні вчені [10] схильні розглядати калькування як процес, що веде до появи інтерференційних зрушень у семантиці слів та проявів граматичної інтерференції, які спричинюють нівеляцію національно-мовної своєрідності. Інші дослідники [7; 8; 9] вбачають у кальках позитивні мовні одиниці, що за своєю значущістю наближаються до запозичень і несуть із собою якісно нове значення або ж модель для створення аналогічної семантики на власному мовному матеріалі. Vladimir Hanga розподілив французькі запозичення в румунській правничій термінології на кальки та гібридні новоутворення: bancrută (рум.) – banqueroute (фр.), coerciție (рум.) – coercion (фр.), acrescământ (рум.) – accroissement (фр.), cogeranță (рум.) – cogérance (фр.), adjudecatar (рум.) – adjudicataire (фр.), cogestiune (рум.) – congestion (фр.), adjuncțiune (рум.) – adjunction (фр.), cognat (рум.) – cognat (фр.), adulterare (рум.) – adulteration (фр.), cognatiune (рум.) – cognation (фр.), adulterin (рум.) – adulterin (фр.), colegatar (рум.) – colegataire (фр.), afretare (рум.) – affretement (фр.), coinculpat (рум.) – coinceulpe (фр.), afreta (рум.) – affreter (фр.), colicitant (рум.) – colicitant (фр.), agnat (рум.) – agnat (фр.), colitigant (рум.) – colitigant (фр.), agnațiune (рум.) – agnation (фр.), coloca (рум.) – colloquer (фр.), alegație (рум.) – allegation (фр.), colocatar (рум.) – colocataire (фр.), alodial (рум.) – allodial (фр.), colocație (рум.) – collocation (фр.), amovibil (рум.) – amovible (фр.), coluziune (рум.) – collusion (фр.), amovibilitate (рум.) – amovibilitate (фр.), colozoriu (рум.) – collusoire (фр.), amployaiat (рум.) – employe (фр.), comandament (рум.) – commandement (фр.), a andosa (рум.) – endosser (фр.), comandita (рум.) – commanditer (фр.), andosant (рум.) – endossant (фр.), comanditar (рум.) – commanditaire (фр.), andosat (рум.) – endosse (фр.), comanditat (рум.) – commandite (фр.), andossataire (рум.) – andosatar (фр.), cominatoriu (рум.) – comminatoire (фр.), anuitate (рум.) – annuite (фр.), comis (рум.) – commis (фр.), codeținător (рум.) – codetenteur (фр.), concesionar (рум.) – concessionnaire (фр.), coempțiune (рум.) – coemption (фр.), concubin (рум.) – concubine (фр.), coercibil (рум.) – coercible (фр.), concubine (рум.) – concubinage (фр.), coercibilitate (рум.) – coercibilitate (фр.), concusionar (рум.) – concussionnaire (фр.), coercitiv (рум.) – coercitif (фр.), concusiune (рум.) – concussion (фр.), condamabil (рум.) – condamnable (фр.). Крім того, румунська юридична мова використовує такі французькі фразеологічні одиниці: act de stare civilă (рум.) – acte d'état civile (фр.); acțiune pauliană (рум.) – action paulienne (фр.); acțiune petitorie (рум.) – action petitoire (фр.); acțiune posesorie (рум.) – action possessoire (фр.); acțiune redhibitorie (рум.) – action redhibitoire (фр.); acțiune pe rol

(in instanță) (рум.) – action sur le role (d'instance) (фр.); abandon de copii (рум.) – abandon d'enfant (фр.); abandon de domiciliu conjugal (рум.) – abandon du domicile conjugal (фр.); abandon de familie (рум.) – abandon de famille (фр.); abrogare a unui act normativ (рум.) – abrogation d'un acte normative (фр.); abrogare a unui act reglementar (рум.) – abrogation d'un acte reglementaire (фр.); abrogare tacită (рум.) – abrogation tacite (фр.); abrogare expresă (рум.) – abrogation expresse (фр.); abuz de autoritate (рум.) – abus d'autorite (фр.); abuz de drept (рум.) – abus de droit (фр.); abuz de drept procesual (рум.) – abus de droit de procedure (фр.); abuz de poziție dominantă (рум.) – abus de position dominante (фр.); abuzuri sexuale (рум.) – abus sexuels (фр.); accesiune imobiliară artificială (рум.) – accesssion immobiliere artificielle (фр.); accesiune imobiliară naturală (рум.) – accession immobiliere naturelle (фр.); acord de liber schimb (рум.) – accord de libre-echange (фр.); acord de răscumpărare deschis (рум.) – accord de rachat ouvert (фр.); acte cu titlu gratuit (рум.) – acte a titre gratuit (фр.); act juridic civil (рум.) – acte juridique civil (фр.); act juridic de ultimă voință (рум.) – acte juridique de derniere volonte (фр.); act juridic între vii (рум.) – acte juridique entre vifs (фр.); act juridic ostensibil (рум.) – acte juridique ostensible (фр.); act juridic pentru cauză de moarte (рум.) – acte juridique pour cause de mort (фр.); act recognitiv (рум.) – acte recognitif (фр.); act sub semnătură privată (рум.) – acte sous seing prive (фр.); act unic european (рум.) – acte unique europeen (фр.); acte de procedură (рум.) – actes de procedure (фр.); acțiune arbitrală (рум.) – action arbitrale (фр.); acțiune civilă în procesul penal (рум.) – action civile dans le proces penal (фр.); acțiune confesorie (рум.) – action confessoire (фр.); acțiune cotate la Bursă (рум.) – action cotee en Bourse (фр.); acțiune în garanție (рум.) – action en garantie (фр.); acțiune ipotecară (рум.) – action hypothecaire (фр.); acțiune interogatorie – action interrogatoire (фр.); acțiune în defăimare (рум.) – action en diffamation (фр.); acțiune în justiție (рум.) – action en justice (фр.); acțiune negatorie (рум.) – action negatoire (фр.); acțiune din oficiu (рум.) – action d'office (фр.); acțiuni preferențiale revocabile (рум.) – actions preferentielles revocables (фр.); acțiuni privilegiate (рум.) – actions privilegiees (фр.); acțiuni la purtător (рум.) – actions au porteur (фр.); acțiuni nominative (рум.) – actions nominatives (фр.).

Висновки. Для визначення ролі франкомовних запозичень у формуванні терміно-системи права, а отже й для її унормування, є важливим дослідження причин появи цих запозичень та особливості їх освоєння мовою-реципієнтом. Проведений аналіз франкомовних запозичень юридичних лінгвальних інновацій в румунській мові дозволяє дійти певних висновку, що процес запозичення іншомовних лексичних одиниць у правовій сфері зумовлюється екстралінгвальними чинниками (етапами розвитку правової галузі), а також внутрішньомовними чинниками (необхідністю позначання нових понять і реалій). Як засіб номінації, запозичення і калькування доцільне тоді, коли для певного поняття, явища немає назви у румунській мові. Використання французьких юридичний термінів в румунській мові є вмотивованим і сприяє уникненню повторів, заміні багатослівного найменування однослівним чи закріпленню за своїм і чужим словом різних семантичних відтінків тощо.

Перспективними у подальших дослідженнях слід вважати семантичні зміни лексем в румунській мові порівняно із французькою мовою, способи термінотворення та використання афіксів французького походження з подальшим створенням відповідних методичних рекомендацій та лексикографічних праць для викладання румунської мови як для україномовних слухачів філологічних, юридичних, так й інших спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова Л. Є. Спецкурс з технічної, фізичної та математичної термінології: навч. Посібник для студентів / А. Є. Азарова, А. В. Костюк. – Вінниця, 1998. – 93 с.
2. Дорошенко С. І. Вступ до мовознавства / С. І. Дорошенко, П. С. Дудик. – К. : Вища школа, 1974. – 295 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 368 с.
4. Крыжановская А. В. Актуальные проблемы упорядочения терминологии: монография / А. В. Крыжановская, Л. А. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1987. – 160 с.
5. Лазаренко Л. О. Лексична інтерференція в усному румунському мовленні в Україні / Л. О. Лазаренко // Мовознавство. – 1996. – № 2 – 3. – С. 32-38.
6. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
7. Плотницька І. М. Ділова українська мова : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І. М. Плотницька. – К. : Міленіум, 2001. – 268 с.
8. Семчинський С. В. Наслідки українсько-румунських мовних контактів у молдавських говірках румунської мови / С. В. Семчинський // Мовознавство. – 1994. – №1. – С. 46-50.
9. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / С. В. Семчинський. – К. : Вища школа, 1974.
10. Семчинський С. Калькування як засіб збагачення і засмічування мови / С. Семчинський // Українська мова та література. – 1998. – № 45. – С. 1-2.
11. Симоненко Л. І. Формування біологічної термінології / Л. І. Симоненко. – К., 1991. – 152 с.
12. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / С. Д. Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С. 76–87.
13. Breban V. Dicționar general al limbii română. – 1981. – 1158 p.
14. Breugnot D. Terminologie et langage pour modéliser les systèmes de production / D. Breugnot // Aspects terminologiques des pratiques langagières au travail : Journée d'étude. – 1993. – 1994. – 19 mars. – Cahier №° 7. – P. 41–51.
15. Istoria limbii română / I. Coteanu, Gh. Bolocan etc. – V. I. – București. – 1965. – 438 p.
16. Istoria limbii română / I. Coteanu, Gh. Bolocan etc. – V. II. – București. – 1969. – 464 p.
17. Luchkany S. Filologia română la Kiev : trecut și prezent // Philologica Jassyensia. – 2006. – An II, Nr. 2. – P. 247-255.
18. Stratanovska N. Unele aspecte lingvistice ale traducerii documentelor diplomatice cu referire la Convenția consulară între Ucraina și România / N. Stratanovska // Simpozionul internațional. Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară etnofolclorică românească contextul european. – Iași, 25–27 septembrie 2008. – P. 327-334.
19. Hanga Vladimir. Mic dicționar juridic. București: Lumina Lex, 1999.